

Innledende opplegg til tXt 2018 – *Opprør!*

A. Innledende opplegg om litterær smak og kvalitet

Dette opplegget kan med fordel gjennomføres som en forberedelse til arbeidet med årets tXt-aksjon. Hvis det er få av elevene som leser bøker, kan samtalen inkludere film, TV-serier, musikk eller andre kulturelle uttrykk. Be da elevene om først å komme med sine kriterier for at eksempelvis en TV-serie skal være god, og hvem som avgjør om en TV-serie er god, før dere diskuterer kriterier for en god bok.

1. Hvilke bøker liker jeg - og hvorfor?

Individuelt arbeid.

Be elevene tenke over hvilke bøker de liker, og hvorfor de liker akkurat disse bøkene.

Opgaven *kan* konkretiseres på følgende måte:

Be elevene lage hver sin liste over bøker de har likt. Det kan være nye eller gamle opplevelser, romaner, fortellinger, sakprosa, tegneserier osv. Har de en favoritt?

Be dem velge ut den eller de bøkene som de liker aller best og forklare utvalget. Hvorfor er det nettopp disse tre bøkene, for eksempel, som har gitt dem de beste leseopplevelsene?

Hvor viktig er handlingen? Er bøkene spennende? Morsomme? Gripende? Overraskende? Troverdige? Er det emnet/tema som er interessant eller behandlet på en interessant måte? Er det på grunn av personer man blir glad i, beundrer fordi de er annerledes, kule osv.? Eller er det sjangeren de liker? Slutten?

De kan også gjerne reflektere over hvordan de fant frem til disse bøkene: Hva har eksempelvis forside, tittel og omtale bak på boka å si for hva de leser? Hva betyr anbefalinger fra anmeldere, foreldre og venner? Kjenner elevene til nettsteder som uprisen.no og uprisen.no/oversatt der ungdom anmelder litteratur for målgruppen?

Det er viktig at det kommer tydelig frem at du som lærer er oppriktig interessert, og at elevene prøver å være så ærlige og presise som de klarer når de begrunner valgene sine.

2. Hvilke bøker liker vi?

Klassesamtale

Be elevene dele favorittene sine med klassen. Skriv titlene på tavla.

Er det bøker som blir nevnt mange ganger? Er det noen som bare få har klart å oppdage?

Snakk deretter om hva elevene synes kjennetegner gode bøker de har lest. De kan med fordel bruke begrunnelsene som de har notert i oppgaven over. Hva er det viktigste for at man skal lese og like en bok?

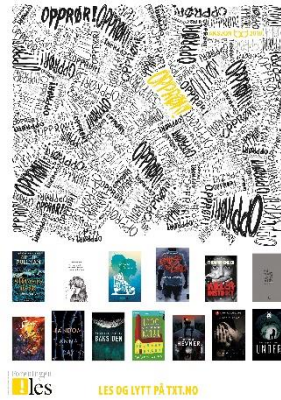
På bakgrunn av samtalen forsøker klassen å bli enige om 5-10 punkter som kjennetegner en god bok for ungdom. Lærer og elever noterer disse kriteriene til senere bruk.

Samtalen om smak og forventninger til tekst kan danne utgangspunkt for neste opplegg, Innledende opplegg om forventninger og valg av utdrag, der elevene blant annet skal se på terskeltekster som forside, tittel og ingress, reflektere over hvilke utdrag de har lyst til å lese først og skrive leselogg.

Alternativt kan dere gå rett på lesingen, for eksempel av utdrag nummer 5 – *Killerinstinkt* av Thomas Enger. Denne boken vant Uprisen 2018 og egner seg derfor til å fortsette diskusjonen om ungdoms litterære smak.

B. Innledende opplegg om forventninger og valg av utdrag

I dette opplegget skal elevene først danne seg et førsteinntrykk av tekstene i antologien ved å se på forsidene. Deretter skal de lese ingressene og legge merke til hvordan slike terskeltekster påvirker forventningene. For å unngå at elevene skal gå rett på ingressene, er forsidene gjengitt under. Tanken er at oppgaven under kan skrives ut og deles ut til elevene, men det går naturligvis også an å lyse forsidene opp på en projektor eller å behandle forside, tittel og ingress samtidig under fellesbegrepet terskeltekster. På bakgrunn av førsteinntrykket skal elevene reflektere over hvilke utdrag de har mest lyst til å lese, begrunne valgene og deretter dele både valg og begrunnelser med gruppen. Når de har gjort dette, kan de sette i gang med å lese tekstene, skrive leselogg og forberede seg på å delta i en litterær samtale eller å ha bokpresentasjon med utgangspunkt i egen leseopplevelse.

tXt-aksjonen 2018: *Opprør!*

Opplegg om forventninger og leseopplevelser

FØR:

1. Hva tror du boken handler om?

Se på forside og tittel til bøkene som er med i årets tXt-aksjon og legg merke til hva du tror bøkene handler om og hvilke forventninger du får til tekstene.

- Se på forsiden. Hva forestiller bildet?
- Hvilke tanker, følelser eller assosiasjoner får du når du ser på bildet? Noter stikkord.
- Les tittelen. Hva får tittelen deg til å tenke på?
- Hvordan passer det med bildet på forsiden?
- Hva tror du boka handler om? Noter stikkord.

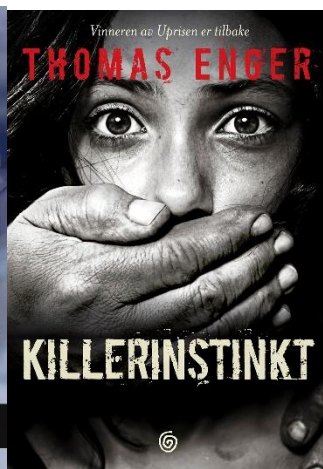
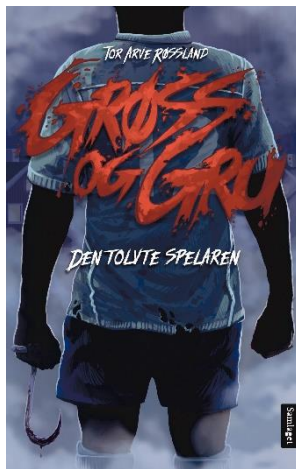
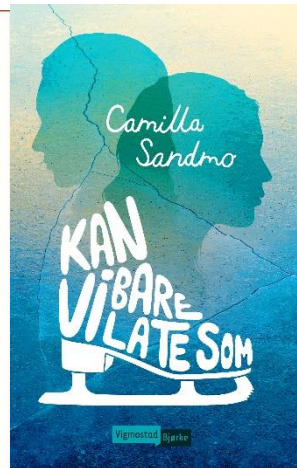
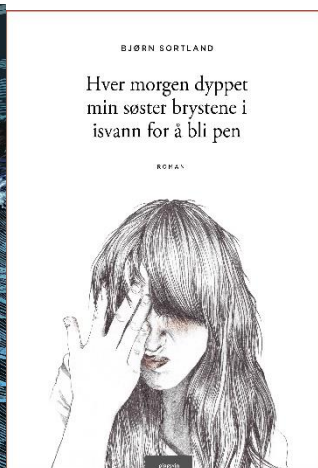
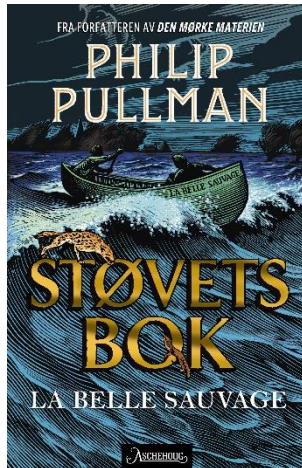
2. Del stikkord og tanker i klassen eller i grupper.

Fortell de andre i gruppen hva du tror bøkene handler om og hvorfor.

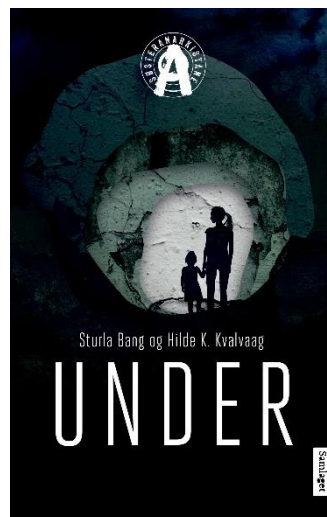
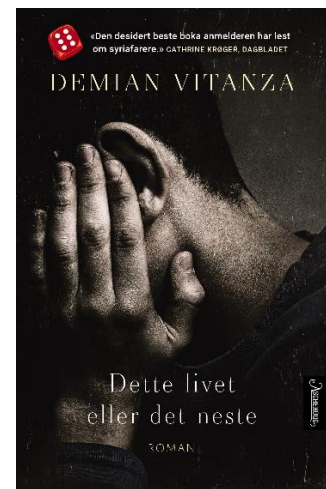
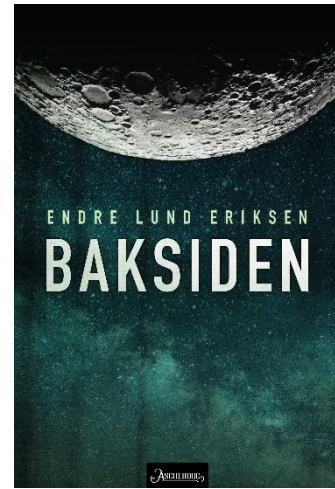
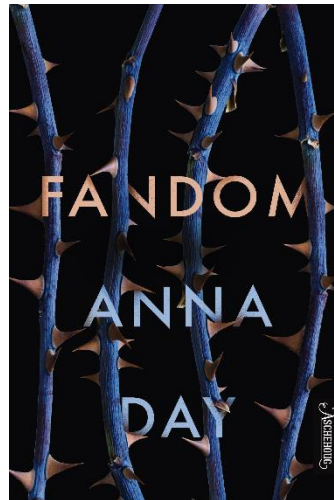
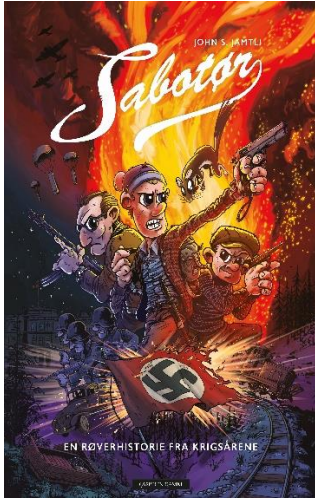
Er dere enige?

Hvis dere får nye tanker, ideer, assosiasjoner - skriv dem ned!

Lærerveiledning til tXt-aksjonen 2018: utarbeidet av Foreningen !les

Lærerveiledning til tXt-aksjonen 2018: utarbeidet av Foreningen !les

3. Hvilke bøker har du lyst til å lese?

- Bla i antologien, *Opprør!*, og les ingressene til de ulike utdragene.
- Velg noen utdrag du har lyst til å lese, og noen du ikke tror du vil like.
- Begrunn valgene dine.

Utdrag jeg har mest lyst til å lese:	Fordi:
Utdrag jeg ikke tror jeg vil like:	Fordi:

4. Del dine tanker.

Fortell de andre i klassen eller gruppa hvilke bøker du har valgt og forklar hvorfor.

UNDERVEIS:

5. Leselogg

Les utdragene fra bøkene du valgte fra antologien *Opprør!*.

Noter i leseloggen på neste side mens du leser.

<p>Setter utdraget i gang bestemte følelser?</p> <p>Er det noe som gjør deg</p> <p>irritert?</p> <p>glad?</p> <p>sint?</p> <p>trist?</p> <p>skuffet?</p> <p>tankefull?</p> <p>overrasket?</p> <p>engasjert?</p>	
<p>Hvilke personer er viktige i utdraget?</p> <p>Noter stikkord om personene.</p> <p>Hvem forteller?</p>	
<p>Noter spørsmål til det du ikke forstår i teksten:</p> <p>Er det noe du lurer på, noe som gjør deg nysgjerrig?</p>	
<p>Er teksten skrevet på en spesiell måte?</p>	

Er det for eksempel mye dialog? Er det mye beskrivelser? Hvordan er språket?	
Noe annet du har lest som minner deg om det du leser nå?	
Noe du bare kom til å tenke på?	

ETTER:

6. Min leseopplevelse

Tenk på et utdrag du likte eller ikke likte å lese. Prøv å beskrive hvordan du opplevde å lese dette utdraget?

Når du beskriver leseopplevelsen din kan du for eksempel bruke noen av disse uttrykkene:

- Da jeg leste, la jeg merke til...
- Jeg synes at...
- Jeg likte godt da...
- Jeg ble irritert over...
- Det gjorde inntrykk på meg at...
- Hvis jeg var...
- Jeg ble skuffet over...
- Jeg ble overrasket over...
- Slutten var...
- Jeg likte teksten fordi...
- Jeg likte ikke teksten fordi..

7. Del leseopplevelsen din

Etter at du har lest utdrag fra *Opprør*, kan du dele leseopplevelsen din med klassen eller gruppa. Ta utgangspunkt i notatene dine og setningene med igangsettere fra forrige oppgave.

Si også noe om hvordan forventningene dine ble møtt. Stemmer opplevelsen din av tekstene overens med det du først tenkte da du så tittel, bokomslag og ingress?

8. Utgangspunkt for litterær samtale/ vurdering

Disse punktene kan brukes når du vil fordype deg i ett av utdragene du har lest. Du kan også bruke dem som tips til hvordan du kan forberede deg til en litterær samtale i klassen, når du skal forberede en bokpresentasjon eller hvis du vil skrive en anmeldelse av en bok eller en tekst du har lest.

Se nærmere på det utdraget du likte best eller på det du likte minst. Si noe om hva som gjorde at du likte eller ikke likte dette utdraget. Her er noen forslag til hvordan du kan gå fram når du skal si din mening om en tekst.

- Synes du tittelen og omslaget passer til utdraget?
  - Er utdraget fengende?
  - Er det ytre eller indre spenning? Skjer det mye, eller er det mest tanker og skildringer?
  - Hvordan slutter utdraget? Brått, uventet, overraskende? Får det deg til å tenke på hva som skjer videre?
  - Andre ord som kan sammenfatte opplevelsen: gripende, troverdig, overraskende, morsom, ekkel?
  - Er det lett å leve seg inn i teksten, lett å kjenne seg igjen? Hva var det som gjorde at du levde deg inn i handlingen (eller ikke)?
  - Hvilket inntrykk har du av personene? Forklar hvorfor du har dette inntrykket.
  - Hvordan er forholdet mellom personene i teksten?
  - Har det noe å gjøre med hvordan teksten er fortalt?
  - Hvem har synsvinkelen i teksten? Fra hvilke øyne ser vi det som skjer?
  - Er historien troverdig, eller er det som skjer ikke realistisk?
  - Tenk også på karakterer og miljø. Virker personene og miljøet ekte? (I en fantasy-bok er det sannsynlig at det dukker opp trollmenn med magiske krefter. I disse tilfellene må du spørre deg om det er troverdig i forhold til sjangeren og bokens fortelling. Ikke i forhold til virkeligheten. Synes du magien fungerer?)
  - Hvordan er språket? Hvordan synes du språkbruken passer til innholdet, til personene og de emnene som tas opp? Var utdraget lett å lese? Hvorfor eller hvorfor ikke?
  - Er teksten original, eller ligner den på andre bøker du har lest eller hørt om?
  - Hva vil du si at teksten handler om? Gir den deg noe å tenke på? Har teksten noe viktig å si deg, noe viktig å si til andre? Forteller teksten noe om å være ung, eller sier noe som ungdom trenger/ liker å lese om?
  - Hva er tekstens svakhet? Hva irriterte deg? Hva er tekstens styrke? Hva var det beste med teksten? Er det noe i teksten som du synes det ville være interessant å diskutere?
- Si din mening: Hvorfor er dette det beste/ det dårligste utdraget? Hvorfor er dette bedre/dårligere enn andre? Vil du anbefale det til andre?

Undervisningsopplegg til tXt 2018 – *Opprør!*

1. Opplegg til *Støvets bok 1 av Philip Pullman*

FØR:

Se på sjanger, tittel og bokomslag og snakk om forventninger til utdraget.

Samtalen kan konkretiseres med utgangspunkt i spørsmål som:

- Hva kjenner dere igjen på forsida?
- Hva tror dere teksten handler om, ut ifra omslag og tittel?
- Hvor og når tror dere den foregår?

Boka deltar i fantasy-sjangeren.

- Hvilke andre fantasy-bøker vet dere om/har dere lest?
- Hvilke forventninger har dere til en fantasy-bok?

- Får dere lyst til å lese teksten? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva tror dere at dere kommer til å like og mislike?

En alternativ introduksjon til utdraget kan være å ta utgangspunkt i forfatteren:

Finn ut om det er elever i klassen som har lest noe av forfatteren tidligere. *Støvets bok 1* er for eksempel basert på trilogien *Den mørke materien* som Pullman tidligere har gitt ut. Mer presist finner handlingen i *Støvets bok* sted ti år før begynnelsen på første bok i trilogien, *Det gylne kompasset*.

La et par elever finne ut mer om forfatteren, fortelle klassen litt om bøkene de har lest, hva de synes om bøkene, hvorfor de tror at bøkene har blitt så populære osv.

[De kan f.eks. ta utgangspunkt i forfatterens hjemmeside \(på engelsk\)](#)

[Her er også en boktrailer om boka](#)

Hvis du som lærer vurderer at utdraget kan bli en utfordring for elevene dine, kan det være en god idé å lese ingressen med elevene. Mens dere leser, kan det dessuten være lurt å kommentere hvordan du selv etablerer forestillinger og forventninger til utdraget, basert på den introduserende teksten.

Det kan dessuten være lurt å forberede lesingen ved å snakke om vanskelige ord og begreper fra teksten. Det gjelder ikke minst *daimon*-begrepet, som spiller en sentral rolle i bokas fantasy-univers. Alle karakterene i boka har sin egen *daimon*, og det er et vesen som de er nært knyttet til.

[Les ev. mer om daimon her.](#)

Her er noen andre ord som dere ev. kan snakke om før dere setter i gang med lesingen: *ripa*, *Pantalaimon*, *farkost*, *røykstrime*, *fasade*, *blygt*, *mastiff*, *galagoape*.

UNDERVEIS:

Be elevene notere stikkord i en leselogg mens de leser. Det kan være:

- Noe de synes er overraskende, virker rart eller ulogisk.
- Noe de synes er med på å gjøre utdraget spennende.
- Noe de synes er godt skildret.

ETTER:

1. Snakk kort om teksten i hel klasse

Klassesamtale

Gi elevene muligheten til å ta opp ting de lurte på mens de leste, slik at alle har en umiddelbar forståelse av tekstens innhold.

2. Min leseopplevelse

Individuelt arbeid

La elevene formulere hvordan de opplevde teksten ved hjelp av de faste uttrykkene under. Be dem velge ut noen og fortsette setningene, gjerne skriftlig. Be dem også prøve å gi en forklaring ved å bruke ordet *fordi*.

Eksempel: «Jeg synes at ... slutten på utdraget var god, fordi den fikk meg til å lure på hva som skjer videre og ga meg lyst til å lese mer.»

- Da jeg leste, la jeg merke til ...
- Jeg synes at ...
- Jeg likte godt da ...
- Jeg ble irritert over ...
- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Hvis jeg var ...
- Jeg ble skuffet over ...
- Jeg ble overrasket over ...
- Slutten var ...

3. Samtale i hel klasse

Klassesamtale

Etter at elevene har jobbet individuelt med å formulere sin egen leseopplevelse, kan dere snakke om utdraget i hel klasse.

For å få til litterære samtaler som utvikler elevenes leseglede og engasjement for litteratur, er det ofte en fordel å ta utgangspunkt i den personlige leseopplevelsen til elevene. Begynn derfor gjerne med spørsmål som «hva handlet dette om?» eller «hva skjedde her?» La deretter samtalen utvikle seg ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på elevenes svar. Da opplever elevene at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

I tillegg kan ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Hvilket inntrykk får dere av den verden handlingen foregår i?
- Hva har det å si at det blir storflom?

- Hva synes dere om Malcolm?
- Hvilke av disse ordene synes dere passer best for å beskrive ham:

tøff, uredd, modig, trygg, nervøs, bekymret, redd, mistenksom, handlekraftig, manipulerende, rask, lur, naiv, sterk, svak, ensom

- Hvilket inntrykk får dere av kjøkkenpiken Alice?
- Hvorfor er Malcolm, Alice og Lyra på flukt? Hva skjedde i forkant?
- Hvorfor tror dere det er så viktig for Bonneville å få tak i Lyra?
- Og hvorfor tror dere det er så viktig for Malcolm å beskytte henne?
- Hvordan vil dere beskrive Malcolms båt, *La Belle Sauvage*?
- Hva kjennetegner daimonen til Malcolm?
- Hva tror dere skjedde med mannen i huset?
- Hva tror dere skjer etter at Malcolm har lukket kjellerluka?
- Hvordan ville du reagert hvis du var i en liknende situasjon

4. Vurdering og avstemming

Klassesamtale

Til slutt kan dere diskutere utdraget i klassen med tanke på å nå frem til en felles vurdering:

- Liker dere utdraget fra *Støvets bok 1*?
- Hva er de viktigste grunnene til at dere likte/ikke likte teksten?

Det er viktig at synspunktene begrunnes og at rammene er hyggelige. Elevene må få fremføre sin opplevelse og meningene og begrunnelsene som betyr noe for dem.

Avslutt gjerne med å legge inn meningene deres om utdraget på txt.no. Klikk dere inn på utdraget fra *Støvets bok 1* og legg inn meningene i boksen «Vi mener», nederst på siden.

Vi setter også veldig stor pris på hvis du som lærer ønsker å vurdere hvordan utdraget fungerte som en del av litteraturundervisningen – om det bidro til å skape engasjement for lesing blant elevene dine osv.

Skriveoppgaver:

1. Skriv scenen fra Alice sin synsvinkel.
2. [La elevene anmelde boka på *Uprisen* oversatt her](#)

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

2. Opplegg til *Hver morgen dyppet min søster brystene i isvann for å bli pen* av Bjørn Sortland

FØR:

Se på omslag og tittel.

- Hvilken sammenheng ser dere mellom omslag og tittel?
- Hvilke forventninger får dere til teksten?

Les ingressen.

- Har forventningane endra seg? Fortell.

Bjørn Sortland har ofte lange titler på sine bøker.

- Kan dere finne flere titler av ham? [Se ev. hjemmeside her](#)
- Hvorfor tror dere forfatteren har så lange titler?

Miriam og lillebroren, Luka, er på flukt fra krigen i Syria.

- Vet dere hvor Syria ligger?
- Kan du finne det på et kart?

Foreldrene til Miriam og Luka er døde.

- Hva tror dere skjedde med dem?
- Hvordan tror dere de vil klare seg uten foreldrene?

Målet til Miriam og Luka er å komme seg til verdens beste land.

- Hvilket land tror dere de tenker på da? Hvorfor det?

Boka handler om flukt.

- Vet dere om andre bøker som handler om dette?
- I hvilken grad mener dere at det er et relevant tema for en ungdomsbok?

UNDERVEIS:

Lesestopp.

Be elevene om å stoppe underveis i lesinga, f.eks. etter å ha lest kapittel 18 og 19 (fram til «Av og til bomber de en tredje gang også»).

La dem sitte i par og snakke sammen.

- Hvordan opplever dere utdraget så langt?
- Hvordan vil dere beskrive situasjonen til Miriam og Luka?
- Hva tror de vil skje videre?

Etter et par minutter, fortsetter elevene å lese.

ETTER:

1. Snakk om teksten i hel klasse

Klassesamtale

Snakk om utdraget.

Gi først elevene muligheten til å ta opp ting de lurte på mens de leste, slik at alle har en forståelse av tekstens innhold.

Spør også gjerne elevene hva de snakket om i parene, etter å ha lest kapittel 18 og 19.

Følg opp svarene ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på svarene til elevene – da opplever elevene at leseopplevelsen deres blir hørt og tatt på alvor. Hvis ønskelig kan et eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av teksten:

- Hva slags inntrykk får elevene av Miriam?
- Hva slags følelser tror de oppstår når en må flykte?
- Hva tror dere Miriam tenker på i den situasjonen hun er i?
- Hva kan ha skjedd med foreldrene hennes?
- Hvordan ser det ut rundt Miriam og Luka? Får de inntrykk av det ved å lese dette utdraget?
- Hvorfor tror dere ikke Miriam vet hvem hun kan stole på?
- Hvorfor tror dere at vi får høre om Nizar?

Les det Asil sier om forelskelse på s.22.

- Er dere enige?
- Hvilke forskjeller og likheter ser dere mellom å være forelsket i Syria og i Norge?
- Hva tror dere menes med: «Og så kom videoen på Facebook» på s.24?

Miriam tenker på de som bomber, på de som sitter i helikoptrene.

- Hvorfor tror dere hun tenker på dem?
- Hvordan vil dere beskrive tankene hennes?
- Hvorfor tror dere at de fortsetter å bombe?
- Hvordan forstår dere slutten på utdraget?
- Hva tror dere kommer til å skje videre?
- Hva tror dere tittelen på boka betyr? Hvorfor tror dere boka heter det?
- Hvilken tittel ville dere valgt?

Skriveoppgaver:

1. Skriv videre på utdraget.

- Hva skjer med Miriam og Luka? Hva slags liv drømmer Miriam om?

2. Se for deg en reise fra Syria til for eksempel Norge. Beskriv en dag på denne reisen. Hva tror du skjer på en slik reise?

Du kan ev. la deg inspirere av en av [disse dokumentarfilmene, som er tilgjengelig på nrk.no](#).

3. Se for deg at du kommer til Syria. Skriv en tekst der du forklarer hvor du bor og hvordan det skiller seg fra livet ditt i Norge.

4. [Sjekk anmeldelser av boken som ungdom selv har publisert på uprisen.no](#).

Skriv din egen anmeldelse av utdraget du har lest. Hvordan vil du inspirere andre til å lese boka - eller fraråde noen fra å lese den?

[Du finner tips til å skrive anmeldelsen her.](#)

Aktuelle kompetansemål:

- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering
- planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst.

3. Opplegg til *Kan vi bare late som* av Camilla Helene Sandmo

FØR:

Se på omslag og tittel.

- Hva ser dere på bildet?
- Hvilken stemning mener dere at forsiden uttrykker?
- Hvordan forstår dere tittelen?

I motsetning til de fleste av de andre utdragene i tXt-antologien har ikke dette utdraget ingress.

- Tror dere det blir vanskeligere å lese utdraget uten ingress?

Mye av handlingen i *Kan vi bare late som* handler om kunstløp og ishockey.

- Hvor mye kan dere om disse idrettene?
- Hvilken idrett liker dere best? Hvorfor?
- Vet dere om andre romaner som handler om idrett?

Forfatteren er debutant.

- Hva vil det si å være debutant?
- Hvor gammel tror dere forfatteren er? Klarer dere å finne det ut?

Boken har sjangeren forelskelse.

- Hvilke forventninger har dere til en slik bok?

UNDERVEIS:

Sitatlogg.

Be elevene streke under setninger i teksten. Det kan for eksempel være setninger som:

- får fram hvordan Emma er
- provoserer
- er godt skrevet

ETTER:

1. Snakk kort om teksten i hel klasse

Klassesamtale

Gi elevene muligheten til å ta opp ting de lurte på mens de leste, slik at alle har en forståelse for av tekstens innhold.

2. «Stille lesesirkel»

Gruppearbeid

Elevene går i grupper på 3-4 elever som skal samarbeide om å lage en «stille lesesirkel», dvs. en lesesirkel der de ikke får lov til å snakke, men bare skrive til hverandre.

Hver elev trenger et ark, noterer navnet sitt øverst i venstre marg og skriver «Hei» øverst på sida, ev. fulgt av navn på gruppelemmer for å understreke det autentiske elementet. Elevene får nå 1-2 minutter til å skrive om leseopplevelsen. De kan skrive tanker, følelser, spørsmål eller andre reaksjoner på teksten de har lese – helt uten å snakke. De bør skrive med leselig skrift og bruke så mye av tida som mulig til å skrive.

Når tida er ute, skal alle elevene sende teksten sin mot venstre, til den eleven som sitter der. Elevene leser arket de har fått, skriver navnet sitt i venstre marg og får deretter 1-2 minutter til å reagere på naboens tekst: De kan skrive en kommentar til teksten, fortsette tankerekka, skrive om de er enige eller uenige, stille spørsmål eller ev. sette i gang ei ny tankerekke.

Etter tre runder kommer arket tilbake til eleven som startet å skrive på det. Vedkommende leser tekstene og setter strek under ei setning på arket – det som eleven synes er mest interessant og som han/hun har lyst til å diskutere videre i gruppa.

Deretter får elevene endelig lov til å snakke. Be dem begynne med en av de utvalgte setningene og la de ellers få snakke fritt om utdraget i noen minutter.

3. Samtale i hel klasse

Klassesamtale

Hver gruppe kan nå få si litt om hva de diskuterte i gruppa og i hvor stor grad de likte å jobbe med «stille lesesirkel». Sørg for at så mange som mulig kommer til orde i samtalen.

Følg gjerne opp samtalepunkter ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på svarene til elevene – da opplever elevene at leseopplevelsen deres blir hørt og tatt på alvor.

Hvis ønskelig kan et eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av teksten:

- Hvilket inntrykk får dere av Emma?
- I hvilken grad bidrar språket i utdraget til dette?
- Hvilket inntrykk får dere av treneren, Annette?
- Enn Jossi?
- Hvorfor må kunstløperne og ishockey-spillerne dele på isen?
- Hvilket inntrykk får dere av de andre jentene og guttene?
- Hvilken av karakterene ligger dere best? Fortell.
- Hvorfor tror dere Emma går på kunstløp?
- Hvordan vil dere beskrive forholdet mellom Emma og moren?
- Hvorfor tror dere hun blir så irritert på Jossi?
- Ble dere overrasket over at Jossi var jente?
- Hvordan tror dere Emma vil takle å lære seg ishockey?
- Og hvordan tror dere Jossi vil klare å lære seg kunstløp?
- Hva tror dere skjer videre i teksten?

Boka fikk mange gode anmeldelser på uprisen.no i løpet av høsten 2017 - [dere kan lese anmeldelsene her](#).

På grunnlag av anmeldelsene ble boka dessuten en av de fem nominerte til Uprisen 2018.

- Hvorfor tror dere at akkurat denne bok ble en av fem nominerte til Uprisen?
- Har dere noen tanker om hvorfor den ikke vant?
- Hva synes dere om utdraget?
- Hvordan tror dere relasjonen mellom Emma og Jossi utvikler seg i resten av boka?

Kan vi bare late som regnes som såkalt skeiv litteratur.

- Vet dere om andre bøker som passer til denne betegnelsen?

Det har kommet flere slike ungdomsbøker de siste par årene. [Dere finner eksempler her](#) og [her](#).

Ekstraoppgaver:

1. Lag en sammensatt tekst som illustrerer utdraget. Det kan være en tegning, en tegneserie eller en collage. Alternativt kan du lage en ny forside til boka.

2. Skriv en tekst om en idrett du liker. Hva er det med denne idretten du liker så godt? Hvis du måtte velge en annen idrett, for eksempel bytte slik Emma og Jossi må gjøre, hvilken ville du da ha valgt?

Aktuelle kompetansemål:

- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering
- delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Anvendt litteratur:

Harvey A. Daniels og Elaine Daniels (2013). *The Best-Kept Teaching Secret*, Corwin

4. Opplegg til *Den tolvte spelaren* av Tor Arve Røssland

FØR:

1. Handlinga i boka er lagt til 1980-talet.
- Kva slags forventningar har dokker til ei handling frå dette tiåret?

2. Kva får dokker til å grøsse?
Gruppearbeid.

Sjangerlogoen til utdraget frå *Den tolvte spelaren* viser grøss.
Del inn elevane i grupper og la dei diskutere:

- Kva forventar dokker når dokker høyrer ordet grøss?
  - Kva må til for at dokker skal grøsse?
  - Kvifor er det nokon som grøssar meir enn andre?
  - Finst det forskjellige slags grøss? Forklar.
  - Kva slags andre grøssar-bøker og -filmar veit dokker om?
  - Kva må vere med i ein god grøssar?
- Skriv ned stikkord.

3. Oppsamling i heil klasse
Klassesamtale

Be gruppene fortelje kva dei har kome fram til.
Del inn dei forskjellige typar grøss i grupper ut ifrå svara til elevane.
Prøv til slutt å avgjere kva slags grøss *Den tolvte spelaren* kan vere ut ifrå framsida og ingressen.

[Les ev. meir om grøss her](#)

UNDERVEGS:

Be elevane dele inn i avsnitt og markere:

- Avsnitt som er spennande eller skumle
- Setningar og formuleringar dei likar/ikkje likar

ETTER:

1. Snakk om utdraget i grupper

Gruppearbeid

La elevane sitte i grupper på 4 og ha ein samtale med utgangspunkt i følgjande spørsmål:

- Kva for avsnitt synest dokker er mest spennande? Er dokker einige?
- Er dokker einige om kva for avsnitt som er minst spennande?
- Kva for setningar/formuleringar har dokker valt å framheve? Har dokker valt dei same eller ulike setningar/formuleringar?
- Kvifor har dokker valt nett desse uttrykka?

Boka er såkalla lettleser.

- Er dokker einige i at ho er det?
- Korleis oppfattar dokker teksten?

2. Vurdering

Grupper på 4-5 elevar

La deretter elevane ta stilling til utdraget:

- Likar dokker utdraget?
- Kva er dei 3 viktigaste grunnene til at dokker likar/ikkje likar teksten?

La elevane snakke saman i gruppa om kva dei synest er bra og/eller dårleg med teksten, og kva dei eventuelt synest kunne vore betre.

Be elevane lage to lister: ei liste over dei tinga som er med på å gjere teksten god (argument *for*), og ei liste over ting som dei meiner dreg ned kvaliteten på utdraget (argument *mot*).

Oppmod elevane til å skrive så mange fordelar og ulemper som dei greier.

3. Debatt i grupper à 4-5 elevar

Gruppesamtale.

Del gruppene frå oppgåve 2 i to. Den eine halvparten tar lista med argument *for* og den andre med argument *mot*. Elevane med argument *for* vert satt saman med ein annan gruppe med argument *mot*. Fyrstnemnde skal argumentere for at teksten er god, sistnemnde skal argumentere mot. Køyr debatt!

4. Diskusjon i heil klasse

Klassesamtale

Snakk om teksten med utgangspunkt i leseopplevingane til elevane. Still opne og autentiske spørsmål og oppfølgings spørsmål som bygger vidare på svara til elevane.

I tillegg kan eitt eller fleire av følgjande spørsmål inngå i samtalen:

- Kva synest dokker om Kevin?
- Kva trur dokker har skjedd med guten i garderoben?
- Trur dokker guten er ute etter Kevin eller nokon andre på laget og i bygda?
- Kva trur dokker tittelen *Den tolvte spelaren* spelar på?
- Veit dokker kva ein videofilm er? Forstår dokker kva videoforhandlaren meinte med «hugs å spole filmen tilbake?»
- Kvifor trur dokker handlinga er lagt til 1980-talet?
- Kva slags inntrykk får dokker av lagkameratane til Kevin?
- Enn trenaren??
- Har dokker sjølv nokon gang opplevd noko skummelt?
- Kva trur dokker skjer vidare?
- Synest dokker at utdraget er spennande? Skummelt? Kvifor/kvifor ikkje?
- Kva er det ev. ved utdraget som gjer at dokker grøssar?

Avslutt gjerne diskusjonen med ein meta-samtale: Vend tilbake til sjangerperspektivet frå førlese-samtalen og snakk om kva slags grøss de trur *Den tolvte spelaren* er. Diskuter også i kva grad utdraget levde opp til dei forventningane de hadde før lesinga. Trur dokker at fleire av desse forventningane blir møtte seinare i boken?

5. Vurdering og avstemming

Heilt til slutt kan de diskutere utdraget i klassa med tanke på å kome fram til ei felles vurdering:

Likar de utdraget frå *Den tolvte spelaren*?

Kvifor/kvifor ikkje?

Det er viktig at synspunkta vert grunngeve, at rammene er hyggelege og at elevane får høve til å framføre leseopplevingane sine og akkurat dei meiningane og grunngevingane som betyr noko for dei. Legg gjerne att klassens meining i boksen, Vi meiner, under utdraget.

Les òg kva ungdom meiner om boka på uprisen.no. Les boka og [skriv ei eiga bokmelding av boka på Uprisen.no](#)

Ekstraoppgåver:

1. Lag ein boktrailer.

La elevane lage ein boktrailer der dei presenterer utdraget frå *Den tolvte spelaren* eller heile boka. Denne rettleiinga forklarar på ein enkel og oversiktleg måte korleis ein kan gå fram for å lage ein boktrailer og tek samstundes opp viktige spørsmål om digital opphavsrett m.m. De kan òg sjå på ein av disse boktrailerane, laga for å presentere tidlegare bøker av Tor Arve Røssland:

https://www.youtube.com/watch?v=bEi7XRP_GsA

<https://www.youtube.com/watch?v=N-khN49Fj7I>

<https://www.youtube.com/watch?v=WhOCrTXCFnA>

3. Skriv ein grøssar om kven du trur guten i garderoben er, eller lag ein skrekkfilm der du tek utgangspunkt i det som skjer i boka.

4. Lag ei teikning av guten i garderoben.

5. Høyr på lydfila som følger med utdraget. Be deretter elevane skrive eller fortelje munnleg: Kva følte dokker då dokker lytta til forteljinga?

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

5. Opplegg til *Killerinstinkt* av Thomas Enger

2018 vant *Killerinstinkt* Uprisen, en pris der vinneren kåres av ungdom, og der ungdom bestemmer i alle ledd.

Bruk utdraget i tXt-antologien som utgangspunkt for en samtale om krim, ungdom og litterær kvalitet.

FØR:

Killerinstinkt er en bok i krimsjangeren.

- Hvilke forventninger har dere til en krim?
- Hvilke krim-bøker eller -filmer kjenner dere?
- Hvorfor tror dere at krim er populært blant ungdom?
- Hva er det som gjør en tekst spennende å lese, ifølge dere?
- Hvilke tanker får dere når dere hører tittelen, *Killerinstinkt*?
- Hva tenker dere om omslaget?
- Hvem tror dere jenta er?
- Hva tror dere det vil si å ha et killerinstinkt?

[Les juryens begrunnelse](#) og [anmeldelser](#) av boka på [uprisen.no](#).

- Hva legger Upris-ungdom vekt på i vurderingen av boka?
- Er dere enige i at dette er viktige kriterier?
- Hvorfor tror dere at *Killerinstinkt* ble kåret til årets ungdomsbok?
- Tror dere at *dere* kommer til å like teksten? Hvorfor/hvorfor ikke?

UNDERVEIS:

Be elevene markere i teksten mens de leser.

Det kan være:

- Noe de synes er overraskende, virker rart eller ulogisk.
- Noe de legger spesielt merke til.

ETTER:

1. Min leseopplevelse

Individuelt arbeid

La elevene bruke de faste uttrykkene under som støtte til å formulere hvordan de opplevde teksten. La dem velge ut noen av uttrykkene og fortsette setningene – skriftlig eller muntlig. Gi dem også mulighet til å begrunne utsagnene f.eks. ved å bruke ord som *fordi*, *siden* osv.

- Da jeg leste, la jeg merke til...
- Jeg synes at...
- Jeg likte godt da...
- Jeg ble irritert over...
- Det gjorde inntrykk på meg at...
- Hvis jeg var...
- Jeg ble overrasket over...

2. Litterær samtale

Klassesamtale

Ta utgangspunkt i den personlige leseopplevelsen til elevene for å få til litterære samtaler som utvikler elevenes leseglede og engasjement for litteratur. Begynn gjerne med å la elevene bruke de faste uttrykkene (se punkt 1) eller still spørsmål som: «Hva handlet dette om?» eller «hva skjedde her?». La deretter samtalen utvikle seg ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på elevenes svar. Da opplever elevene at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

I tillegg kan ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Hvilket inntrykk får dere av Even?
- Hvordan synes dere han takler å sitte i retten og svare på spørsmål om sin drepte kjæreste?
- Tror dere han forteller alt han vet?
- Hvilket inntrykk får dere av vedkommende som avhører Even?

Fortellingen foregår på to plan: et nåtidsplan der Even er i retten og forteller hva som skjedde; og et datidsplan der han tenker tilbake på den skjebnesvangre høsten.

- Hva tror dere dette har å si for spenningen i boka?
- I hvilken grad klarer dere å leve dere inn i beskrivelsen av det som skjer når Even kommer til skolen?
- Hvor mye av dette tror dere at han forteller i rettssalen?
- Hvorfor tror dere at Mari slo opp med Even?
- Hva tenker dere om at hun gjør det slutt via tekstmelding?
- Tror dere Even er skyldig eller uskyldig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva synes dere om slutten på utdraget? Begrunn svaret.
- Hvem tror dere kan ha stått bak drapet?
- Hva tror dere skjer videre i denne boka?

Avslutt med å vurdere teksten.

- Likte dere utdraget fra *Killerinstinkt*? Hvorfor/hvorfor ikke?

Send gjerne inn tilbakemeldinger på utdraget på txt.no. Under selve utdraget finnes en knapp som heter [Våre meninger om utdraget](#). Her kan dere skrive inn hva dere mener.

[Elever som leser hele boka kan dessuten legge ut anmeldelsen sin på \[uprisen.no\]\(http://uprisen.no\).](#)

Skriveoppgaver:

1. Forestill deg at du er en av journalistene som sitter i rettssalen og skriv en nyhetsartikkel til nettsidene til avisen du jobber for.

2. Sjekk anmeldelser av boken som ungdom selv har publisert på uprisen.no.

<http://uprisen.no/tekst/killerinstinkt/>

Skriv deretter din egen anmeldelse av utdraget du har lest. Hvordan vil du inspirere andre til å lese boka – eller fraråde noen fra å lese den?

[Du finner tips til å skrive anmeldelsen her.](#)

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

– planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst.

6. Opplegg til *Lydighetsprøven* av Bjørn Ingvaldsen

FØR:

Klassesamtale

Les ingressen og se på bokomslaget.

- Hvorfor tror dere at ingressen legger vekt på at historien om Alvis er en tenkt fortelling – ikke en sann historie?
- Gjelder det ikke alle tekstene i tXt-antologien?
- Hva tenker dere når dere ser på forsiden av boka?
- Hvorfor tror dere at forsiden er uten bilde?
- Hvilken stemning formidler bokstaver og fargebruk - skummel, morsom, spennende, trist, dramatisk?
- Hva tror dere en *lydighetsprøve* er for noe?

Sjangeren er drama.

- Hvilke forventninger har dere til en drama-bok?
- Hva kjennetegner slike fortellinger, ifølge dere?

Sammenlikn ev. med andre drama-tekster dere kjenner.

UNDERVEIS:

Lesestopp

Be elevene stoppe underveis i lesingen, for eksempel midt på s. 81 (etter «Ja, sa jeg») eller etter noen minutter.

Skriv spørsmål til teksten ut ifra det dere har lest. Det kan være spørsmål som utdraget gir svar på, antyder svar på eller bare ting dere lurer på. Her er noen spørsmål som kan brukes som eksempel:

- Hvilken karakter er Alvis?
- Hvorfor vil de store guttene være ven med Alvis?
- Hvorfor vil Alvis være ven med de store gutta?
- Hvorfor kjøper de is til Alvis?
- Hvorfor sier Alvis først *nei* og så *ja*?
- Hvorfor er det så mange korte replikker?

Alternativt kan de bruke noen minutter på å skrive hva de tror vil skje videre. Deretter fortsetter de å lese resten av utdraget.

ETTER:

1. Litteraturintervju

Par som rullerer

I forkant av litteraturintervjuet får elevene et ark med noen få spørsmål. I tillegg til de faste spørsmålene er det plass til at hver elev kan skrive inn tre supplerende spørsmål etter eget valg.

Forbered gjerne aktiviteten gjennom å snakke kort med elevene om hvordan ulike typer spørsmål legger opp til ulike typer svar. Et enkelt skille mellom spørsmål med og uten entydig fasit kan være nok, sammen med en oppfordring til å stille flest av de siste. Alternativt går det an å bruke et skille mellom spørsmål som fører til korte eller lange svar eller mellom *enfingerspørsmål*, *flerfingerspørsmål* og *ut-av-teksten-spørsmål* slik Kverndokken foreslår i *101 måter å lese leseleksa på* (Kverndokken 2012).

[Et eksempel på spørsmålsark finnes her.](#)

Elevene skal først skrive de supplerende spørsmålene på arket og deretter ta det med seg rundt i klasserommet for å finne intervjuobjekt. Når de har funnet en partner skal elevene stille et spørsmål fra listen, og partneren skal svare. Intervjuren lytter til svaret, noterer stikkord på arket og stiller ev. oppfølgingsspørsmål ved behov. Når begge elevene har fått svar på et spørsmål, finner de en ny partner og stiller et nytt spørsmål fra lista.

2. Velge spørsmål

Gruppearbeid

På bakgrunn av oppgavene over kan elevene gå i grupper for å diskutere seg frem til to spørsmål som de mener er de viktigste å stille til utdraget. I tillegg må gruppen kunne begrunne hvorfor de mener at akkurat disse spørsmålene er gode spørsmål til utdraget fra *Lydighetsprøven*.

3. Diskusjon og avstemming i hel klasse

Klassesamtale

Bruk spørsmåla fra gruppene til å snakke om utdraget. Dersom dere snakket om ulike typer spørsmål under punkt 1 kan det dessuten være lurt å ta opp dette på nytt og å bestemme de ulike spørsmålene i lys av den enkle typologien.

La deretter samtalen utvikle seg gjennom å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på svarene til elevene – da opplever de at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

4. Vurdering og avstemming

Klassesamtale

Når dere har snakket om teksten, kan dere vurdere utdraget ved å spørre:

- Liker dere teksten? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Er det en viktig tekst? Hvorfor/hvorfor ikke?

Det er viktig at synspunktene begrunnes. Det er dessuten av stor betydning at rammene er hyggelige, og at elevene får fremføre sin opplevelse og akkurat de meningene og begrunnelsene som betyr noe for dem. Det er være lov å like og lov å mislike utdragene i tXt-antologien.

Ekstraoppgaver:

1. Skriv videre på utdraget. Hva tror du skjer videre? Hvordan går det med Alvis, moren hans og Duncan? Skriv minimum én side.
2. Lag en ny forside til boka.
  - Hvilket motiv og hvilke farger synes du passer til utdraget du har lest? Hvilken stemning ønsker du å få frem? Hvordan vil du nå frem til leseren?
3. *Lydighetsprøven* ble nominert til både Bokslukerprisen og Uprisen. Les anmeldelser på [Bokslukerprisen her](#) og [Uprisen her](#)
  - Hvorfor tror dere denne boka har engasjert lesere på mellomtrinnet og ungdomsskolen? Er det forskjeller og likheter på hva elevene på de ulike trinnene mener om boka? Hvorfor liker elever på 6. trinn boka og hvorfor liker elever på ungdomsskolen den? Kan dere nevne flere bøker som både elever på mellomtrinnet og ungdomsskolen liker/kan like? Diskuter sammen i klassen.

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

Lærerveiledning til tXt-aksjonen 2018: utarbeidet av Foreningen !les

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Anvendt litteratur:

Kverndokken, Kåre (2012): *101 måter å lese leseleksa på*, Fagbokforlaget.

7. Opplegg til *Sabotør* av John S. Jamtli

FØR:

Forbered lesingen ved å snakke om tegneseriesjangeren.

- Leser dere tegneserier? Hvilke?
- Hvilke andre tegneserier kjenner dere til?

Se deretter på omslaget til *Sabotør* og les ingressen.

- Hva tror dere tittelen betyr?
- Hvilke forventninger får dere når dere ser på bildet?
- Liker dere den visuelle stilen? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan forstår dere undertittelen: «En røverhistorie fra krigsårene»?
- Hva vet dere om norske motstandsbevegelser under andre verdenskrig?
- Navnet Vidkun Quisling er kjent av de fleste, men har dere hørt om Osvald-gruppa og Asbjørn Sunde?
- Hva klarer dere å finne ut?
- Hvilke egenskaper tror dere var nødvendige for å bli en god sabotør/motstandsmann?
- Hvilke forventninger har dere til en tegneserie som *Sabotør*?

UNDERVEIS:

Be elevene gjøre følgende mens de leser:

- Velg ut én eller flere ruter som du liker godt eller misliker.
- Noter hvis det er noe du ikke forstår eller noe du lurer på.

ETTER:

Snakk om utdraget med utgangspunkt i elevenes opplevelse av teksten. Snakk også om i hvilken grad utdraget innfridde forventningene. La samtalen utvikle seg ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på svarene til elevene.

Hvis ønskelig kan ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål også inngå i diskusjonen av utdraget:

- Hvilket inntrykk får dere av Johan og Olav?
- Hvilke deler av tekst og bilder er det som bidrar til å gi dere dette inntrykket?
- Hvilken stil vil dere beskrive denne tegneserien som?
- I hvilken grad opplever dere at hendelsene er realistiske eller ikke?
- Hvem tror dere Asbjørn Sunde er?
- Hva tror dere skjer videre?

Når dere har diskutert teksten, kan dere foreta en vurdering.

Hvis du ønsker tips til arbeidet med kritisk lesing, anbefaler vi artikkelen «Hvordan få barn og ungdom til å mene? Ti spørsmål som setter samtalen i gang» av Guri Fjeldberg. Artikkelen finnes i heftet *Inn i litteraturen. Ut i samfunnet* som følger med årets tXt-aksjon og [ligger dessuten fritt tilgjengelig på her.](#)

EKSTRAOPPGAVER:

1. Lag en boktrailer.

Lag en boktrailer der du/dere presenterer *Sabotør* ved hjelp av bilder, lyd/musikk og tekst. Videoen kan vare opp til to minutter, men de beste boktrailerne er ofte korte og poengterte med en varighet på under ett minutt.

[På txt.no ligger korte filmsnutter som på en pedagogisk måte](#) tar opp hvordan man kan gå frem for å finne bilder og lyd; hva som er lov å bruke; og hvordan man samler det hele i Windows Media Player.

2. Skriv en anmeldelse

Lån *Sabotør* på biblioteket, les den og [skriv en anmeldelse](#). Du finner hjelp til [å skrive anmeldelsen på uprisen.no](#).

3. Skriv videre

Skriv hva du tror vil skje videre i historien. Hva skjer på toget?

Aktuelle kompetansemål:

- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- presentere norskfaglige og tverrfaglige emner med relevant terminologi og formålstjenlig bruk av digitale verktøy og medier
- planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst.

8. Opplegg til *Fandom* av Anne Day

FØR:

Se på bokomslag, tittel og sjanger og les ingressen.

Snakk om forventninger til utdraget.

Samtalen kan konkretiseres med utgangspunkt i spørsmål som:

- Hva legger dere merke til på forsiden?
- Hva tenker dere på når dere hører tittelen?

[Les ev. mer om *fandom* her.](#)

- Hvilke eksempler på *fandom* kjenner dere til?

Et annet uttrykk som brukes i ingressen er «Comic-con-konferanse» (vi beklager skrivefeilen i antologien og på lydfila)

- Kjenner dere til dette fenomenet? [Dere kan ev. lese mer om det her.](#)

- Hva tror dere teksten handler om?
- Hva forventer dere av en tekst fra 2017 med sjangerbetegnelsen «eventyr»?
- Kjenner dere til andre bøker eller filmer som passer til denne betegnelsen?
- Hva tror dere Edle og Imperfekte betyr?

Hvis du som lærer vurderer at utdraget kan bli en utfordring for elevene dine, kan det være en god idé å lese ingressen med elevene. Mens dere leser, kan det dessuten være lurt å kommentere hvordan du selv etablerer forestillinger og forventninger til utdraget, basert på den introduserende teksten.

Endelig kan det være lurt å forberede lesingen ved å snakke om vanskelige ord og begreper fra teksten. Her er noen eksempler:

kanon, pleksiglassvinduet, dekontaminasjonsblokken, iltre, konsentriske sirkler, bjørnekjeks, hestetagl, porer, komplekser, dekontaminasjonsprosessen.

UNDERVEIS:

Be elevene notere stikkord i en leselogg mens de leser. Det kan være:

- Noe de synes er overraskende, virker rart eller ulogisk.
- Noe som setter i gang følelser.
- Noe de synes er godt skildret.

ETTER:

1. Snakk kort om teksten i hel klasse

Klassesamtale

Gi elevene muligheten til å ta opp ting de lurte på mens de leste, slik at alle har en umiddelbar forståelse av tekstens innhold.

2. Min leseopplevelse

Individuelt arbeid

La elevene formulere hvordan de opplevde teksten ved hjelp av de faste uttrykkene under. Be dem velge ut noen av uttrykkene og fortsette setningene, gjerne skriftlig. Be dem også prøve å gi en forklaring ved å bruke ordet *fordi*.

Eksempel: «Jeg synes at ... slutten på utdraget var god, *fordi* jeg lurer på hva som skjer videre og fikk lyst til å lese mer.»

- a. Da jeg leste, la jeg merke til ...
- b. Jeg synes at ...
- c. Jeg likte godt da ...
- d. Jeg ble irritert over ...
- e. Det gjorde inntrykk på meg at ...
- f. Hvis jeg var ...
- g. Jeg ble skuffet over ...
- h. Jeg ble overrasket over ...
- i. Slutten var ...

3. Del leseopplevelsen

Grppesamtale

Elevene jobber i grupper på fire-fem elever. Be dem dele tankene fra punkt 2 over. Først kan elevene si setningene de har laget og begrunne dem. Deretter kan de snakke sammen i gruppen om hva de synes er bra og/eller dårlig med teksten, og hva de eventuelt synes kunne vært bedre.

4. Samtale i hel klasse

Klassesamtale

Etter at elevene først har jobbet individuelt med å formulere sine egne leseopplevelser og deretter prøvd ut og kanskje reformulert disse tankene i en mindre og trygg setting, kan elevene snakke om utdraget i hel klasse.

For å få til litterære samtaler som utvikler elevenes leseglede og engasjement for litteratur er det ofte en fordel å ta utgangspunkt i den personlige leseopplevelsen til elevene. Begynn derfor gjerne med spørsmål som: «Hva handlet dette om?» eller «hva skjedde her?».

La deretter samtalen utvikle seg ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som følger opp på, utdyper og bygger videre på elevenes svar – da opplever elevene at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

I tillegg kan ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Når og hvor tror dere historien foregår? Begrunn svaret.
- Hva synes dere om Violet?
- Hvilket inntrykk får dere av Willow?
- Hvordan forestiller dere dere at Rose ser ut?
- Hva tror dere Willow mener når han sier: «En Rose har piggene ute»?
- Hvilket inntrykk får dere av samfunnet, f.eks. av forholdet mellom Edle og Imperfekte?
- Hvordan er det ev. overførbart til samfunnet vi lever i?
- Hvordan vil dere beskrive forholdet mellom scenen slik Violet forestiller seg den på forhånd og scenen slik den utspilles i utdraget?
- Hva tenker dere om at Violet ikke holder seg til manus?
- Hvordan forstår dere bruken av kursiv på s.91-92?
- Hva tror dere skjer videre?

Avslutt gjerne med å ta opp sjangerperspektivet på nytt:

- I hvilken grad mener dere at betegnelsen «eventyr» passer på denne boken?

Dere kan også gjerne vurdere boken: si hva dere likte og ikke likte og gi boken på txt.no. Under utdraget finner dere en knapp som heter [Våre meninger om utdraget](#).

Ekstraoppgaver:

1. Hva skjer videre?

Diskuter først mulige scenarier i mindre gruppe. Skriv deretter neste kapittel i par eller som en individuell oppgave.

2. Skriv en historie der du går inn i ei bok, film eller dataspill du liker. Hva er tittelen? Hvor foregår det? Hvem er hovedpersonene? Hvilken rolle har du? Hva skjer?

3. Skriv utdraget med Willow som hovedperson og fra hans synsvinkel.

4. Lag en ny forside til boka.

5. Anmeld boka på Uprisen oversatt. [Her er tips til hvordan skrive anmeldelse](#), og [her siden der boken kan anmeldes](#).

6. Kan dere lage et rollespill med utgangspunkt i manusteksten/dialogen mellom Willow og Rose på 85 og 86 i utdraget? Lag et rollespill der dere holder dere til manus, og et der dere går ut av manus og improviserer.

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

– planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst.

9. Opplegg til *Baksiden* av Endre Lund Eriksen

FØR:

Se på omslaget og les ingressen.

- Hva legger dere merke til når dere ser på bildet?
- Hvilken stemning synes dere omslaget formidler?
- Hva tror dere boken handler om?
- Hvorfor tror dere boka heter *Baksiden*?

Boka handler om overvåking.

- Hvilke forventninger har dere til en bok som handler om det?
- Hva slags overvåking tror dere det kan være snakk om?
- Hva er det som gjør en tekst spennende å lese, ifølge dere?
- Hvor viktig er temaet for at en tekst skal være god? Og hvor viktig er handlingen?
- Må det skje noe dramatisk?
- I hvilken grad kan konflikter og forventningen om at noe skal skje være med på å gjøre en tekst spennende?

Baksiden ble nominert til Uprisen – en pris der norske ungdommer kårer årets ungdomsbok.

– Hvorfor tror dere denne boken ble nominert?

[Les anmeldelser som ungdom har skrevet om boka her](#)

- Hva trekker anmelderne frem som positivt? Er det ting de savner?
- Tror dere at dere kommer til å like teksten? Hvorfor/hvorfor ikke?

Overvei ev. å snakke om om noen av disse ordene før elevene setter i gang med å lese:

kryptert, oksygenmaskinen, periskopet, MB, anti-spyware-program, enkepensjonen, tinningene.

UNDERVEIS:

Be elevene markere i teksten mens de leser. Det kan være:

- Noe de synes er overraskende, virker rart eller ulogisk.
- Noe de synes er tøft eller overdrevet.
- Noe de legger spesielt merke til.

Be elevene stoppe opp noen ganger i teksten og oppsummere hva de har lest. Hva har skjedd? Kan de beskrive det de ser for seg? Minner dette dem om noe annet de har lest? Filmer de har sett? TV-spill?

ETTER:

1. «Stille lesesirkel»

Gruppearbeid

Elevene deles inn i grupper på 3-4 elever som skal samarbeide om å lage en «stille lesesirkel», dvs. en lesesirkel der de ikke får lov til å snakke – bare skrive til hverandre.

For en beskrivelse av hvordan dere kan gjennomføre en «stille lesesirkel», [se opplegget til «Kan vi bare late som» av Camilla Helene Sandmo, her.](#)

2. Samtale i hel klasse

Klassesamtale

Hver gruppe kan nå få si litt om hva de diskuterte i gruppen og hva de synes om å jobbe med «stille» lesesirkel. Sørg for at så mange som mulig kommer til orde i samtalen.

Følg gjerne opp samtalepunktene som nevnes ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på elevenes svar – da opplever elevene at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

I tillegg kan ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Hvilken type er Katrine? Liker dere henne? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva med Julian? Hvem er det? Hva tror dere han vil?
- Tror dere det er mulig å vinne en tur til månen? Vil det noen gang bli det? Ville dere dratt hvis dere fikk muligheten?
- Hva tenker dere om faren og moren til Katrine, og Oleg og Irina?
- Hvem stoler dere på/hvem stoler dere ikke på? Forklar.
- I hvilken grad mener dere at det er lurt å teipe over kameraet på den PC-en dere bruker?
- Hvordan synes dere Katrine takler situasjonen der Julian ber om en video av henne?
- Hva ville dere gjort i en slik situasjon?
- Hvordan tror dere det er å bli overvåket ved hjelp av et overvåkingsprogram?
- Hva synes dere om besøket av Irina? Hva slags motiver har hun?
- Hvordan tror dere at dere hadde reagert hvis dere fikk en kontrakt som sikret dere penger, men gjorde at dere ikke kunne avsløre en mulig kriminell handling?
- Hva tror dere er årsaken til at alt virker så hemmelig? Hva tror dere det er Space Tourism Unlimited skjuler på månen?
- Hva synes dere om slutten på utdraget? Begrunn svaret.
- Hva tror dere skjer videre i denne boka?

3. Vurdering

Hel klasse

Til slutt kan dere diskutere utdraget i klassen med tanke på å nå frem til en felles vurdering:

- Liker dere utdraget?
- Hvorfor/hvorfor ikke?

Det er viktig at synspunktene begrunnes og at rammene er hyggelige. Elevene må få fremføre sin opplevelse og meningene og begrunnelsene som betyr noe for dem.

Avslutt gjerne med å legge inn meningene deres om utdraget på txt.no. Klikk dere inn på utdraget fra *Baksiden* og legg inn meningene i boksen «Vi mener», nederst på siden.

Vi setter også veldig stor pris på hvis du som lærer ønsker å vurdere hvordan utdraget fungerte som en del av litteraturundervisningen – om det bidro til å skape engasjement for lesing blant elevene dine osv.

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Anvendt litteratur:

Harvey A. Daniels og Elaine Daniels (2013). *The Best-Kept Teaching Secret*, Corwin

10. Opplegg til 1 000 dagar av Inger Johanne Sæterbakk

FØR:

1. Påstandsark

Individuelt arbeid

[Del ut ark med påstandar til diskusjon \(sjå ev. ark til utdeling her\)](#)

Elevane skal no lese setningane, krysse av om dei er einige eller ueinige og førebu seg på å forklare kvifor.

Påstandar:

- Alle endrar seg når dei begynner på ungdomsskulen
- Gode vener merker alltid når det er noko som plagar bestisen
- Katter som parer seg er et ikkje-tema
- Ein burde lære meir i skulen om korleis ein er vener
- Å vere glad i nokon er noko anna enn å vere forelska i nokon
- Kjærastar må gjere ekle ting i lag
- Vener treng iblant en pause frå kvarandre
- Ein treng berre ein besteven

Etter det individuelle arbeidet kan elevane eventuelt få diskutere meininga i små grupper på fire elever for å førebu klassesamtalen i punktet under.

2. Påstandar i heil klasse

Klassesamtale

Som førebuing til lesinga kan de diskutere påstandane i heil klasse, der elevane grunngjev synspunkta sine.

UNDERVEGS:

- Finn og marker dei stadane i utdraget der påstandane dukkar opp. Legg òg merke til om det blir gitt ei grunngiving i teksten.
- Noter spørsmål til teksten dersom det er noko de lurar på.

ETTER:

1. Samtale om påstandar etter lesing

Klassesamtale

Gå igjennom påstandane på nytt og spør elevane om det er nokon som har endra meining. Be elevane dele tankane sine.

- Kvifor har dei endra meining - eller kvifor ikkje?

2. Samtale om utdraget

Klassesamtale

Snakk deretter om utdraget og la elevane dele tankane sine.

Vi tilrår at litterære samtalar tar utgangspunkt i den personlege leseopplevinga til elevane. Opne og autentiske spørsmål – spørsmål der svaret ikkje er gitt på førehand – gjer det lettare for dei å relatere litteraturen til eigen kvardag og eige liv og dermed også å engasjere seg i litteraturen.

Begynn gjerne med spørsmål som:

- Kva handla dette om? eller
- Kva skjedde her?

Dersom elevsvara blir følgt opp på en oppmerksom og konstruktiv måte, opplever elevane at lesaropplevingane deira blir høyrte og teke på alvor. Det kan til dømes skje ved å la samtalen bygge vidare på elevane sine svar når eit nytt spørsmål blir formulert (såkalla opptak og høg verdsetting).

Når elevane har fått høve til å formulere og diskutere leseopplevingane sine, oppmodar vi deg til å bruke teksten til å stille spørsmål som du veit vil engasjere.

I tillegg kan eitt eller fleire av følgjande spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Kvifor kan ikkje Johanna og Georg vere venar?
- Kvifor trur dokker at Johanna er så oppteke av kva Sarah meiner?
- Er det klokt å endre seg når ein begynner på ungdomsskulen? Kvifor/kvifor ikkje?
- Kva trur dokker Johanna eigentleg synest om Georg? Grunngi svaret.
- Kvifor trur dokker det er så vanskeleg for Johanna å seie ifrå?
- Kva meiner Georg om Johanna?
- Kva hadde dokker gjort om dokker hadde vore i same situasjon?
- Kva slags andre løysingar ser dokker for dokker?
- Korleis trur dokker dei skal dei klare å gå i same klasse utan å vere venar?
- Kva trur dokker skjer vidare i forteljinga?

Skriveoppgåver:

1. Skriv scenen slik Georg opplever ho

2. Skriv ei bokmelding.

Boka har fått fleire meldingar på Uprisen av elevar i ungdomsskulen.

[Les nokre meldingar her.](#)

Les deretter boka og skriv di eiga bokmelding.

Du finn tips til korleis skrive meldinga på uprisen.no

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

– planlegge, utforme og bearbeide egne tekster manuelt og digitalt, og vurdere dem underveis i prosessen ved hjelp av kunnskap om språk og tekst.

11. Opplegg til *Hevner* av Ingelin Røssland

FØR:

Se på omslaget.

- Snakk sammen om det dere ser.
- Hvilke forbindelser ser dere mellom omslaget og tittelen?

Boka handler om mobbing.

- Hvilke forventninger har dere til en bok med et slikt tema?
- Hvem tror dere blir mobbet?
- Har dere lest andre bøker som tar opp et slikt tema?

UNDERVEIS:

Be elevene stoppe å lese etter avsnittet der Ella forteller (nederst s.115 i tXt-antologien).

La dem sitte i grupper på 2-3 elever og snakke om:

- Hva har skjedd til nå?
- Hvilket inntrykk får du av Ella, Damian, Omar og Janna?
- Hvem er Urban? Hvorfor er han så utsatt?
- Hva tror dere skjer videre?

ETTER:

1. Personlig mening

Individuelt arbeid

Be elevene ta stilling til utdraget:

- Likte du utdraget?
- Hva er de 3 viktigste grunnene til at du liker/misliker teksten?

2. Finn argumenter

Grppesamtale

Elevene jobber i grupper på 4-5 elever. Be dem snakke sammen i gruppen om hva de synes er bra og/eller dårlig med teksten, og hva de eventuelt synes kunne vært bedre. Lag to lister: én liste over de tingene som er med på å gjøre teksten god (argumenter for), og én liste over ting som trekker ned (argumenter mot).

På listen over argumenter for kan det for eksempel stå:

«Jeg synes at utdraget var bra, fordi det fikk frem relasjonene mellom vennene på en god og troverdig måte.»

På listen over argumenter mot kan det for eksempel stå:

«Jeg ble irritert over at ikke Urban skjønnte at han måtte komme seg unna.»

Be elevene skrive så mange fordeler og ulemper som de klarer.

3. Debatt i grupper à 4-5 elever

Grppesamtale

Del gruppene fra oppgave 5 i to. Den ene halvparten tar listen med argumenter for og den andre med argumenter mot. Elevene med argumenter for settes sammen med en annen gruppe med argumenter mot. Førstnevnte skal argumentere for at teksten er god, sistnevnte skal argumentere mot. Kjør debatt!

4. Strek/samtale

Velg mellom A: Streken og B: Litterær samtale med forslag til spørsmål:

A. Streken

Debatt i hel klasse

Hensikten med denne metoden er å få fram ulike meninger og gode diskusjoner i klasserommet.

Marker en strek i klasserommet med teip, bøker, ved å peke eller annet. 'Streken' er en enig/uenig-akse. Læreren fremsetter påstander, klassen diskuterer og elevene plasserer seg til høyre eller venstre for streken avhengig av om de er enige eller uenige. Det kan være en god idé å teste at elevene har forstått opplegget før klassen setter i gang. Begynn for eksempel med å si: «Jeg har badet i sommer» og be elevene plassere seg etter om de er enige eller uenige. De fleste vil være enige. Fremsett deretter en påstand som er egnet til å få frem ulike synspunkter, for eksempel: «Jeg gleder meg til vinteren». Her er nok meningene mer delte, og elevene vil fordele seg på hver sin side av streken og forstå hvordan avstemmingen fungerer.

Sett deretter i gang med en klassesamtale der teksten diskuteres på bakgrunn av utsagn fra læreren. Læreren kan samle inn lister med argumenter fra gruppene (jf. over), modellere bruken av setningene fra 'min leseopplevelse' eller finne på påstander selv. For eksempel: «Jeg synes at utdraget var bra fordi det fikk frem relasjonene mellom vennene på en god og troverdig måte.»

Klassen diskuterer synspunktet, og når det har kommet frem argumenter for og mot, plasserer elevene seg i henhold til om de er enige eller uenige i utsagnet. Eventuelt kan enig/uenig graderes slik at de som er veldig uenige plasserer seg nærmest vindusrekka, de som er veldig enige plasserer seg helt inn til veggen osv.

Eller klasserommet kan deles inn i 4: veldig enig, enig, uenig, veldig uenig osv. Deretter fremsettes et nytt synspunkt som klassen diskuterer. Læreren kan aktivisere elevene på forskjellige måter, for eksempel ved å la dem plassere seg rett etter at et nytt synspunkt er lansert.

Etter diskusjonen kan de få plassere seg på nytt, noe som vil kunne få frem hvordan en diskusjon med gode argumenter kan være med på å påvirke elevenes oppfattelse. Hvis mange av elevene plasserer seg på samme side kan læreren trekke inn elevene i diskusjonen på følgende måte: læreren ser at det er færre på den ene av sidene av streken og gir derfor ordet til en eller flere at de elevene som er på den siden der det er færrest elever, og ber dem forklare hvorfor de er enige/uenige.

Læreren kan da velge ut de som erfaringsmessig er gode til å tale for seg, legge til sine egne, gode argumenter eller liknende.

Når debatten er ferdig, blir elevene bedt om å foreta en endelig plassering ut ifra hva de mener om teksten. Læreren spør nå: «Utdraget fra *Hevner* er en god tekst – enig eller uenig?»

B. Litterær samtale

Klassesamtale

Alternativt kan dere gjennomføre en litterær samtale, f.eks. med utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Er det noe i utdraget som gjør spesielt inntrykk på dere?
- Hvilket inntrykk får dere av Ella?
- Kva tenker dere om Damian?
- Hva synes dere om at Ella og Damian er fortellerstemmene?
- Hvilke fordeler og ulemper ser dere ved å variere perspektivet slik?
- Enn Omar og Janna?
- Hvorfor tror dere det vil ta Urban?
- Er dere enig i at dette er mobbing? Kvifor/kvifor ikkje?
- Hvorfor gjør ikke Ella noe?

Ella tenker at «Så lenge hun ikke gjør noe, er hun ikke med på det.»

- Er dere enige? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Er det noen av dere som har vært i en liknende situasjon? Hva skjedde?
- Hvorfor tror dere at Damian er så sint på Urban?
- Enn Janne?
- Hvorfor tror dere Urban reagerer slik han gjør?
- Hva ville dere gjort i en slik situasjon?
- Hvorfor tror dere at Damian er så skeptisk til Alfie?

Damian er også skeptisk når han tenker på «glad-gjengen» av «prektige foreldre» som har vært på dugnad for å lage fritidsklubb?

- Forstår dere hva han mener? Er dere enige?
- Hvorfor tror dere nå at boka heter *Hevner*? Hvem er det som hevner seg?
- Hva tror dere skjer videre?

5. Likt av ungdom

Boka ble nominert til Uprisen 2018. Les anmeldelser på uprisen.no. Hvorfor tror dere denne boka ble nominert? Hva er det ungdom legger vekt på i sine anmeldelser? [Les anmeldelser her.](#)

Forfatteren har skrevet flere bøker for ungdom. Hun vant også Uprisen i 2007 for boka *Handgranateple*.

- Har dere lest den?
- Kan dere finne ut hva den handler om?

Aktuelle kompetansemål:

- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering
- delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

12. Opplegg til *Dette livet eller det neste* av Demian Vitanza

FØR:

Dette livet eller det neste handler om Syria-farere.

- Hva vet dere om situasjonen i Syria?
- Hva tenker dere om de som drar til Syria som fremmedkrigere?
- Hvorfor tror dere de drar fra trygge Norge?
- Hva tror dere driver Tariq?

- Hva forstår dere ved sjangerbetegnelsen *virkelighetsroman*?
- Kan en roman fortelle en virkelig historie? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva er forskjellen på å fortelle en virkelig historie i sakprosa og i en roman?
- Hvorfor tror dere at forfatteren har valgt å skrive dette som en roman?

- Hvordan forstår dere tittelen?
- Hvilke sammenhenger ser dere mellom tittel, tema og sjanger?

Denne boka ble av elever i videregående skole kåret til vinner av Ungdommens kritikerpris 2018. Hvorfor tror dere boka vant prisen?

[Les juryens begrunnelse her](#)

UNDERVEIS:

Be elevene notere stikkord i marginen eller i en leselogg mens de leser. Det kan være stikkord som:

- Beskriver hvilket inntrykk dere får av Tariq.
- Beskriver Tariqs måte å fortelle på.

ETTER:

I boken *101 måter å fremme muntlige ferdigheter på* (red. Kverndokken 2015), fremhever norskdidaktikeren Henning Fjørtoft en måte å organisere det muntlige arbeidet på som han kaller *tenk-par-del*. Uttrykket viser til at elevene arbeider i tre faser: Først individuelt og så i par før de til slutt deler svarene i hel klasse.

Blant fordelene ved denne måten å jobbe på er at alle elever involveres og aktiviseres og at den legger til rette for en mer dialogisk samtalestruktur i klasserommet med økt kvalitet på de muntlige bidragene som fremføres i plenum.

1. Tenk

Individuelt arbeid

La først elevene formulere for seg selv hvordan de opplevde utdraget fra *Dette livet eller det neste*. Ev. kan de få i oppdrag å skrive ned tankene sine i form av stikkord eller setninger. Dersom de har behov for støtte i denne fasen går det an å bruke setningsinnledere som:

- Da jeg leste, la jeg merke til ...
- Jeg likte godt da ...
- Jeg likte ikke at ...
- Jeg ble overrasket over ...
- Jeg synes at ...
- Det gjorde inntrykk på meg at ...
- Slutten var ...

Synspunktene bør begrunnes med eksempler og ved bruk av argumentasjonsord som *fordi*, *derfor* eller liknende.

2. Par

Gruppearbeid

La elevene få noen minutter til å dele, diskutere, sammenlikne og reflektere over leseopplevelsene/setningene sine. I tillegg kan parene få i oppdrag å velge ut 1-2 ting som de ønsker å snakke om i plenumsdiskusjonen.

3. Del

Klassediskusjon

Snakk om utdraget med utgangspunkt i elevenes opplevelser, stikkordene de tok under lesingen og de tingene som de ønsker å diskutere. La samtalen utvikle seg ved å formulere åpne og autentiske spørsmål som bygger videre på svarene til elevene – da opplever de at leseopplevelsene deres blir hørt og tatt på alvor.

Hvis ønskelig kan dessuten ett eller flere av følgende mer spesifikke spørsmål inngå i diskusjonen av utdraget:

- Hvilket inntrykk får dere av Tariq?
- Hvilket inntrykk får dere av Arbi?
- Tror dere på Tariq når han sier: «Vi hadde ingen klar plan, [...] vi bare gjorde tinga vi måtte gjøre og hadde tillit til at Gud kom til å lede oss», slik det står i første avsnitt?
- Hva tenker dere om setningen: «Det er merkelig å ta farvel med noen uten av de vet at du tar farvel med dem»?
- Hvilket bilde tegner Tariq av Europa og av Tyrkia?
- Hvilke likheter og forskjeller legger han vekt på?
- I hvilken grad svarer det til bildet dere har av disse to stedene?
- Hvordan ville dere beskrevet stemningen i bilen?
- Hvordan forstår dere slutten på utdraget?
- Hvordan tror dere det går videre med de to?

Boken er skrevet som et intervju der spørsmålene er fjernet.

- Hvordan preger det teksten?
- Hvilken relasjon tror du intervjuer og intervjuobjekt har?
- Hva betyr det for lesingen av teksten?
- I hvilken grad stoler dere på Tariqs fortelling – opplever dere ham som en troverdig forteller? Begrunn svaret.
- Forestill dere at boka var skrevet som en dokumenter – som en sakprosabok (og ikke som en roman).
- I hvilken grad tror dere at det hadde påvirket troverdigheten til Tariq?

Avslutt gjerne med å snakke om i hvilken grad dere tror at teksten er representativ for fremmedkrigere som drar til Syria.

Hvis dere vil gå mer i dybden med forholdet mellom troverdighet, sjanger og kvalitet, kan det også være en idé å sammenlikne anmeldelsene i henholdsvis Aftenposten og Klassekampen.

Anmeldelsene finnes [her](#) og [her](#), og det er spesielt i de siste avsnittene at ovennevnte problemstilling blir tatt opp.

Det går også an å sammenlikne utdraget fra *Dette livet eller det neste* og utdraget fra *Hver morgen dypet min søster brystene i isvann for å bli pen* av Bjørn Sortland. Hvilket inntrykk får dere av Syria i de to tekstene? Hva har det å si hvem som forteller?

Ekstraoppgaver:

1. Skriv et fiktivt intervju med Demian Vitanza.

Du kan lese et eksempel [her](#), til inspirasjon.

2. Forestill deg at Tariq – for å tjene penger til turen – har gjort en avtale med NRK om å skrive reisebrev til radioen. Skriv et av disse brevene. Du kan ev. bruke ett av de reisebrevene som Demian Vitanza skrev for P2 som modell. Du finner et eksempel [her](#).

Aktuelle kompetansemål:

– lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger

– samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering

– delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Anvendt litteratur:

Fjørtoft, Henning (2015). «Vurdering av muntlighet i klasserommet» in *101 måter å fremme muntlige ferdigheter på – om muntlig kompetanse og muntlighetsdidaktikk*. (red. Kåre Kverndokken)

13. Opplegg til *Under* av Hilde Kvalvaag og Sturla Bang

FØR:

Klassesamtale

Les ingressen høgt for elevane og be dei sjå på framsida.

NB! Det er meininga at elevane berre skal lytte til utdraget – ikkje lese – og det kan derfor vere ein fordel å vise framsida på ein projektor.

Dokker kan òg ta opp kva slags forventningar elevane har til utdraget. Moglegvis kan eitt eller fleire av fylgjande spørsmål vere til hjelp:

- Kva slags tankar set tittelen i gong?
- Kva slags stemning kjem fram på omslaget?

Sjangeren er dystopi. Mange omtalar boka som feministisk dystopi.

- Kva meiner dei med det, trur dokker?
- Kjenner dokker til andre døme på dystopiar – bøker, filmar, spel?
- Kva trur dokker teksten handlar om?

Det er ein del vanskelege ord i teksten. Det har samanheng med at handlinga går føre seg i eit anna samfunn. Her er nokre døme på neologismar, namn, ord for grupper og uttrykk som er vanskelege å forstå: *Zeijang-Volvo*, *volp*, *fengchéngar*, *infoSekt*, *Shābī*, *háiziHemmet*, *erbī*, *Gǔnkāi*, *nanTaten*, *Sǐ pi yān*, *multiJúen*, *volPolis*, *báilǐngane*, *dim sum*, *Sǐ guǐ*, *cao tā mǎde*, *‘Ge pi*.

Førebu elevane på at desse orda kjem og at det ikkje er ord det er naudsynt å forstå i detalj. [Her er ordliste som også finnes bak i sjølve boka.](#)

Her er nokre andre ord som det går an å snakke om:

Blodtappingsbenken (s. 133), lakeiar (s. 133), synterter (s. 133), kjenslekaldt (s. 133), daudt (s. 134), syntepla (s. 134), tunikaen (s. 135), dreg (s. 135), læt (s. 135), resirken (s. 136), auge (s. 136), monitor (s. 136), Homo sapiens (s. 136), katalysator (s. 136), habitatkollaps (s. 136), dormen (s. 136), kvervlar (s. 136), skodde (s. 137), koplingslokk (s. 137), tekk (s. 137), nanoblonder (s. 137), glädjepille (s. 138), prodbandet (s. 140).

Spill deretter av lydfila, mens elevane lyttar.

UNDERVEGS:

Elevane tek notat medan dei lyttar til lydfila som høyrer til utdraget frå *Under*. Lydfila er – som lydfilene til alle utdraga i tXt-aksjonen – tilgjengeleg på txt.no. Det kan vere lurt å spele av lydfila to gongar.

ETTER:

1. Skriv eit samandrag

Individuelt arbeid

Elevane skriv eit samandrag av utdraget på bakgrunn av notata deira.

2. Jamføre samandrag

Gruppesamtale

Når tida er ute og elevane er ferdige, skal dei sette seg i grupper på 2-3 elevar og samanlikne samandraga dei har skrive. Har dei skrive det same? Kva er eventuelt forskjellig? Har dei fått med det

viktigaste? Korleis er det å skulle skrive samandrag av ein tekst utan å lese – berre å lytte?

3. Diskusjon i heil klasse

Klassesamtale

La først elevane dele erfaringane med å skrive og samanlikne samandrag. Dei kan òg snakke om korleis dei opplevde måten utdraget vart lese på. Snakk deretter om teksten med utgangspunkt i leseopplevinga til elevane. Still opne og autentiske spørsmål og oppfølgingsspørsmål som byggjer vidare på svara til elevane.

I tillegg kan eitt eller fleire av følgjande spørsmål inngå i samtalen:

- Kor trur dokker handlinga går føre seg? Kva slags by og land kan dette vere?
- Kunne dette ha vore i Noreg?
- Kvifor trur dokker forfattarane har brukt så mange framandord?
- Kva slags inntrykk får dokker av Ela?
- Enn Sarin?
- Kvifor trur dokker Ela reagerer slik hun gjer?
- Kva ville dokker gjort om dokker hadde vore i same situasjon som Ela?
- Korleis synest dokker utdraget svarar til sjangeren *dystopi*?
- Kva slags melding er det – i kursiv - som står midt på s.136?
- Kva slags inntrykk får dokker av Ingmor? Kvifor er ikkje ho til å stole på?
- Bokas undertittel er Søsteranarkistane. Kva tyder det, trur dokker?
- Kva trur dokker kjem til å skje med Ela?

Ekstraoppgåver:

1. Skriv vidare på utdraget og fortel kva som skjer etter at Ela høyrer jentene trampar i golvet mens dei roper «søster, søster».
2. Skriv ei melding av teksten. [Mal for meldingar finn dokker her.](#)
3. Korleis vil du samanlikne dette utdraget med utdraget til *Sabotør*? Er det nokon likskapar mellom Ela og motstandsbevegelsen?

Aktuelle kompetansemål:

- lese og analysere et bredt utvalg tekster i ulike sjangere og medier på bokmål og nynorsk og formidle mulige tolkninger
- samtale om form, innhold og formål i litteratur, teater og film og framføre tolkende opplesing og dramatisering
- delta i diskusjoner med begrunnede meninger og saklig argumentasjon

Ekstraoppgaver:

Skriftlige oppgaver

- Skriv en anmeldelse

Velg det av utdragene i *Opprør!* som du likte aller best. Gå på biblioteket og lån boken utdraget er hentet fra. Skriv deretter en anmeldelse av boken. Du finner hjelp til å skrive en god anmeldelse på uprisen.no.

- Anmeld en ungdomsbok fra 2018

Flere av forfatterne bak utdragene i årets tXt-antologi er aktuelle med nye bøker i 2018. Bøkene er tilgjengelige på biblioteket. Velg en av de norske forfatterne som er med på tXt – eller en annen norsk ungdomsbok fra 2018 – og skriv en anmeldelse. Anmeldelsen kan du sende til uprisen.no der du også finner en oversikt over hvilke bøker du kan anmelde og hjelp til å skrive din anmeldelse. Hvis du sender anmeldelsen før 15. desember 2018 er du både med på å bestemme hvem som vinner Uprisen – årets ungdomsbok 2019.

- Skriv om et forfatterskap

Velg et av utdragene som du likte i årets tXt-aksjon og skriv en presentasjon av forfatteren av utdraget.

Forslag til innhold: en kort beskrivelse av forfatterens biografi og hva han/hun har skrevet. Skriv om hva forfatteren er opptatt av og har skrevet om og hvorfor du synes at dette er interessant. Det kan være en god idé å presentere en eller flere av bøkene (eller utdraget fra tXt) mer grundig med vekt på din leseopplevelse.

- Skriv en skjønnlitterær tekst

Ta utgangspunkt i et av utdragene i årets tXt-antologi og skriv en skjønnlitterær tekst med utdraget som inspirasjon. Du står fritt til å la deg inspirere av leseopplevelsen din. Kanskje vil du skrive om én eller flere av personene som er med i utdraget, skrive om samme tema, bruke samme tittel eller liknende.

- Skriv en fortelling

Finn et sitat som du liker i et av utdragene i årets tXt-antologi. Ta utgangspunkt i sitatet og skriv en skjønnlitterær tekst der sitatet inngår.

Muntlige oppgaver:

- Bokpresentasjon

Velg utdraget du likte aller best. Gå på biblioteket og lån boken utdraget er hentet fra. Les boken og presenter den muntlig med vekt på din leseopplevelse, hva du synes er bra med boken og hvordan den har gjort inntrykk. Hvis du ønsker tips til punkter du kan ha med, finner du en oppskrift her:

<http://uprisen.no/hvordan-skrive-en-anmeldelse/>

- Presentasjon av utdrag

Velg to utdrag fra *Opprør!* som du liker godt og som har likhetstrekk, tilhører samme sjanger, har samme tema, har personer som har gjort inntrykk på deg. Forbered en muntlig presentasjon av utdragene.

Forslag til innhold: Forfatterens biografi, andre bøker de har skrevet, bøker du synes virker interessante og hvorfor. Presenter også de valgte utdragene og forklar hvorfor du mener de har likhetstrekk, hvorfor de tilhører samme sjanger osv. Ta med hvordan tekstene har gjort inntrykk på deg og hvorfor.

Andre oppgaver

- Lag en boktrailer

Velg ett av utdragene fra årets tXt-antologi eller boken det er hentet fra og lag en boktrailer som presenterer teksten ved hjelp av bilder, lyd/musikk og tekst. Videoen kan vare opp til tre minutter, men de beste boktrailerne er ofte korte og poengterte med en varighet på under ett minutt. Her er en oppskrift på hvordan du kan gå frem. Veiledningen er laget i samarbeid mellom Ubok, Leser søker bok og Foreningen !les og har form av fem korte filmsnutter som på en pedagogisk måte tar opp hvordan man kan gå frem for å finne bilder og lyd; hva som er lov å bruke; og hvordan man samler det hele i Windows Media Player.

- Lag teater, film eller hørespill

Forslag til utdrag: *Fandom*

FØR:

Klassediskusjon

Diskuter i klassen hva det er som skiller teater, film eller hørespill fra litteratur.

- Hvor viktig er dialogen?
- Hvor viktig er andre effekter?
- Hvordan kan man framstille det som ikke sies?
- Hva kan man kommunisere gjennom mimikk, kroppsspråk og tonefall?
- Går det an å fortelle ved hjelp av musikk eller andre lydeffekter?

Les deretter utdrag fra antologien som kan egne seg for dramatisering.

For eksempel: *Fandom*

UNDERVEIS:

Mens du leser, tenk på passasjer som egner seg for dramatisering. Her kan det være lurt å velge en passasje der det er med mer enn én person og der det er dialog.

Markér med blyant eller post-it lapp i teksten.

ETTER:

Gå sammen i par eller små grupper og del passasjene dere fant med hverandre.

Bli enige om en passasje dere vil dramatisere.

Lærerveiledning til tXt-aksjonen 2018: utarbeidet av Foreningen !les

Skriv et lite manus med replikker, scenehenvisninger, hvilke lydeffekter dere vil bruke osv.
Øv på scenen og framfør den for klassen.
Her er det også mulig å lage kortfilm eller hørespill og presentere det for klassen.

Litteraturliste

Tips til videre lesing om leseglede og litterær kompetanse:

- Widar Aspeli: *Fikse den greia*. Aspeli-forlaget 2016
- Tone Birkeland og Ingeborg Mjør: *Barnelitteratur - sjangrar og teksttypar*. Cappelen Damm 2012
- Harvey A. Daniels og Elaine Daniels: *The Best-Kept Teaching Secret*. Corwin 2013
- Åsmund Hennig: *Effektive lesere snakker sammen*. Gyldendal akademisk 2012
- Åsmund Hennig: *Litterær forståelse. Innføring i litteraturredaktikk*. Gyldendal akademisk 2017
- Eldrid Johansen og Steffen Sørum: *Skriv genialt!* Cappelen Damm 2016
- Kåre Kverndokken: *101 lesebestillinger*. Fagbokforlaget 2012
- Kåre Kverndokken (red.): *Gutter og lesing*. Fagbokforlaget 2013
- Lillevangstu, Marianne, Elise Seip Tønnesen og Hanne Dahll-Larssøn (red.):
Inn i teksten – ut i livet. Nøkler til leseglede og litterær kompetanse. Fagbokforlaget 2007
- Atle Skaftun og Per Arne Michelsen: *Litteraturredaktikk*. Cappelen Damm 2017
- Anne-Kari Skarðhamar: *Litteraturundervisning*. Universitetsforlaget 2011
- Svein Slettan (red): *Ungdomslitteratur - ei innføring*. Cappelen Damm 2014
- <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/grunnleggende-ferdigheter/lesing/lesing-i-fag/Lesing-i-norsk1/Hvordan-gjennomfore-litterare-samtaler/>